

TARİH ÖĞRETİMİNDE ANAHAT VE MATRİS NOT ALMA TEKNİKLERİNİN KULLANILMASININ ÖNEMİ*

Mustafa SAFRAN**

Ayten KIRIŞ***

Özet

Not alma, eğitimin her aşamasında özellikle yüksek öğretimde ve hemen hemen bütün derslerde öğrencilerin çok sık kullandıkları öğrenme stratejisidir. Öğrencilerin derslerde etkili notlar almaları ve bu notları gözden geçirmeleri öğrenme ve hatırlama düzeylerini artırır. Bu çalışmada Tarih öğretiminde öğrenme stratejilerinden birisi olan not alma tekniklerinin üzerinde durulmuş, özellikle anahat çıkarma ve matris not alma tekniklerinin tarihsel bilginin öğrenilmesi ve hatırlanması üzerindeki önemi incelenmiştir.

Anahat Sözcükler: Tarih öğretimi, not alma, anahat, matris

Giriş

Öğrencilerin öğrenme sürecinde kullandıkları çeşitli öğrenme stratejilerinden birisi not almaktır. Weinstein ve Mayer (1986), öğrenme stratejilerini en genel olarak, öğrenmeyi mümkün kılan düşünce veya davranışlar olarak tanımlamışlardır (Aktaran Görgeç, 1997, 11). Bu stratejiler bireyin öğrenme sırasında duyularına gelen uyarımları kısa ve uzun süreli belleğe transfer etmesini ve uzun süreli belleğine işlemlerini sağlayan teknikleri içerir (Selçuk, 2004, 196). Not alma değişik öğrenme stratejileri için kullanılabilen bir tekniktir. Senemoğlu'na (2004, 565) göre, bu teknik hem dikkat, hem ekleme hem de örgütlenme stratejisi olarak kullanılabilir. Özellikle karmaşık bilgilerin öğrenilmesinde sayfalarca yer tutan bir metni basit bir tablo ya da şema ile özetleyebilmek için anahat ve matris not alma tekniklerinin kullanılması örgütlenme stratejisi içerisinde yer almaktadır (Senemoğlu, 2004, 564; Erden ve Akman, 2004, 169).

Sınıf ortamında kendisini gösteren en yaygın öğrenci etkinliklerinden birisi olan not alma, verilen dersi, dinlenen bir konuşmayı veya okunan bir parçayı hem daha iyi öğrenmek, hem de bunlardan her zaman yararlanabilmek için gerekli olan

* Bu çalışma danışmanlığını Prof. Dr. Mustafa SAFRAN'ın yürüttüğü, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalında, 2005 yılında Ayten KIRIŞ tarafından hazırlanan, "Not Alma Tekniği (Anahat ve Matris Tekniği) İle Tarih Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Hatırlama Düzeyine Etkisi" isimli yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

** Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalı.

*** Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı.

önemli bir sanattır (Tekin, 1973, 90). Not alma, hem tarihsel araştırma sürecinde kaynaklardan not alma, hem derste not alma açısından tarih çalışmalarında önemli bir fonksiyona sahiptir (Bourdillon, 1996, 194; Booth, 2003: 107). Paykoç (1991, 13) öğrencilerin olgunlaşma düzeyine göre gerçekleştirilmesi hedeflenen becerileri şöyle sıralamıştır:

- Çalışma ve öğrenme becerileri
- Problem çözüme ve karar verme becerileri
- Grupla yaşama ve yurttaşlık becerileri

Hangi yaşta olursa olsun tüm bireyler için çalışma becerileri, öğrenmenin aktif bir boyutunu oluşturur. Etkili okuma, yazma, dinleme, soru sorma, kütüphanede araştırma yapma ve not alma gibi çalışma ve öğrenme becerilerin okulda kazanılması ve bu becerilerin birer alışkanlık haline getirilmesi, öğrencinin okuldaki başarısını arttırmasının yanı sıra okul sonrası yaşamında da bu becerileri etkili bir biçimde kullanmasına katkıda bulunur (Türkoğlu vd., 2000, 1-2). Tarih öğretiminde öğrencilerin becerileri geliştirilmelidir. Ancak içeriğe bakılmadan tarih dersini sadece beceriler toplamı olarak görmek tabii ki yanlıştır (Safran, 2002; Stradling, 2003).

Ülkemizde tarih öğretimi ile ilgili yapılan eleştirilerden birisi tarih öğretiminin sıkıcı, ezbere dayalı, hareketsiz ve durağan olduğu dolayısıyla öğrencinin ilgisini çekmediği yönündedir (Safran, 1997; Tekeli, 1998, 36). Bu nedenle her alanda olduğu gibi tarih öğretiminde de amaçların gerçekleştirilebilmesi, öğrenmenin ve başarının sağlanması belli stratejilerin, yöntemlerin ve tekniklerin kullanılmasına bağlıdır (Paykoç, 1991, 62). Tarih derslerini verimli kılmak ve öğrencilerin derse aktif olarak katılabilmesi için problem çözüme, gösteri, müze ve tarihi alan gezisi, örnek olay, rol oynama, grup tartışması gibi farklı yöntemlerin uygulanmasının yanı sıra öğrencilere, eleştirel düşünme, problem çözüme, kanıt kullanma, empati kurma, okuma, yazma, tartışma, soru sorma ve not alma gibi beceriler kazandırılmalıdır (Paykoç, 1991; Safran, 2002; Stradling, 2003). Tarih derslerinde not alma, öğrencilerin bilgileri ve fikirleri hızlı ve kısa bir şekilde kaydetmelerini ve bir konunun ana noktalarını görmelerini sağlar. Not alma, tarihsel bir durumu açıklayabilmek için yararlı bir hazırlık aşamasıdır. Öğrencilerin daha sonra karıştırılmak üzere bilgileri kaydetmeleri gerekli konuları anlamalarında yardımcı olur (Bourdillon, 1996, 194).

Tarih Dersinde Not Almanın İşlevleri

Tarih öğretiminde genellikle dersler öğretmen ve ders kitabı kaynaklıdır. Tarih derslerinde yaygınca kullanılan metot ise düz anlatım metodudur (Köstüklü, 1998; Ata, 1998). Öğretmen merkezli olan bu metotta öğrenci dinleyici durumdadır. Dinlemeyle ilgili çalışmaların verimli olması ve öğrencinin dikkatini toplaması açısından not alma önemlidir. Not alma, dikkati toplama, kavrama ve hatırlamaya yardımcı olur; bilgileri ve fikirleri ifade etmeyi, düzenlemeyi ve kontrol etmeyi sağlar (Abbott, 1996, 36). Not alma ile ilgili yapılan çalışmalarda not almanın yüksek kavrama sağladığı, akademik başarıyı ve hatırlama düzeyini arttırdığı görülmüştür (Kiewra, 1985a; Kiewra, 1987; Kiewra vd., 1988; Sutherland vd., 2002).

Not alma ile ilgili ilk kural dikkat etmedir. Benjamin (1998, 36), tarih dersinde not alma ile ilgili "uyuma", "dalgın dalgın şekiller çizme", "konuşma", "pencereden dışarı bakma" ya da "bir arkadaşına mektup yazma" şeklinde uyarılarda bulunarak not almada

dikkatin önemini vurgulamaktadır. Bazı eğitimciler, not almanın öğrencinin sunulan yeni materyale oryantasyonunu ve dikkatinin çekilmesini sağladığını savunmaktadır. Bu görüşe göre; öğrenciler not tutarken, dersi daha dikkatli dinlerler ve daha iyi öğrenirler (Erden, 1991: 16).

Notlar doğru, kullanışlı, kendi kelimeleri ile yazılmış ve düzenli olmalıdır. Özellikle notların doğru olması çok önemlidir. Çünkü notlar, öğrencinin yazılarını, ödevlerini, sınav cevaplarını, tezlerini, projelerini oluşturmasında anahtar parçalarıdır (Abbott, 1996, 36). Bunların yanı sıra not alınan kağıdın baş tarafına mutlaka tarih atılması ve dersin konusunun ismi yazılmalıdır (Benjamin, 1998, 37).

Not almanın kodlama ve dışsal depolama olmak üzere 2 temel fonksiyonu vardır. Di Vesta ve Gray (1972, 7- 8), kodlama işlevini, bilginin çok daha anlamlı ve kullanışlı biçimlere dönüştürülmesi olarak ve depolama işlevini de bilgilerin daha sonra gözden geçirilmek üzere, dışsal olarak korunması biçiminde tanımlamaktadırlar. Not almanın depolama fonksiyonu sayesinde öğrenciler, notları bir başvuru ya da çalışma kaynağı olarak kullanarak önemli bilgileri daha kolay hatırlama olanağı elde edebilmektedirler. Howe' e (1970) göre; öğrenciler not aldıkları bilgilerin %34'ünü, not almadıkları bilgilerin ise % 5'ini hatırlarlar (Erden, 1991, 16). Derste not alma, derste öğrenilenleri dersten hemen sonra tekrar edebilme imkânını verir. Eğitimcilerin büyük bir çoğunluğu, not almanın en önemli yararının, derste verilen bilgilerin yazılı olarak depolanmasını sağladığı görüşünde birleşmektedirler (Erden, 1991: 16). Alınan notların gözden geçirilmesi dersle ilgili bilgilerin daha anlamlı ve kalıcı olmasını sağlar (Türkoğlu vd., 2000, 115).

Not alma genel olarak ders öncesinde, ders esnasında ve dersten sonra yapılması gereken birtakım hazırlıkları içeren bir süreçtir. Derse gelmeden önce işlenecek konu okunmalı hatta öğrenciler kitaplarından notlar almalıydılar. Eğer derste öğretmenin söylediği her şey yeni gibi gelirse, öğrenci yeni bilgileri yazmaktan dersin temasını anlayamaz. Bu nedenle, öğrenci ders öncesinde konu ile ilgili okumalar yaparsa derste yeni ya da farklı bilgileri not alma üzerine odaklanacaktır. (Benjamin, 1998, 37). Dersten sonra öğrenciler, gerek görürlerse (yazıları çirkin ve notları düzensizse) notlarını düzenleyerek yeniden yazabilirler (Benjamin, 1998, 37). Araştırmalar derste not alan ve daha sonra bu notları gözden geçiren öğrencilerin daha başarılı olduklarını göstermektedir (Kiewra, 1985a; 1985b; Erden ve Akman, 2004, 168). Kiewra'ya (1987) göre, not alma etkinliği ders esnasında dikkati artırdığından ve derste anlatılan fikirlerin uzun süreli belleğe kodlanmasını kolaylaştırdığından gözden geçirmeden bağımsız olarak da yararı bulunmaktadır. Bilginin yapılandırılmasında, örgütlenmesinde ve bilgiyi anlamlandırma önemli bir yere sahip olan not alma ile öğrenciler tarihsel bilgilerini daha sonra da kullanılmak üzere anlamlandırır. Ayrıca tarih dersinde not alan öğrenciler öğrenme etkinliğine aktif olarak katılacaklardır. Öğrenme sürecinde aktif olmak ve bir şey yapabildiğini hissetmek öğrenme güdüsünü artırır (Açıkgöz, 2003).

Etkili not alan öğrenciler her şeyi kaydetmezler. Etkili not alan öğrenciler, öncelikle öğretmenin söylediği ya da kitapta yazılı olan önemli fikirleri tanıyıp, kendine özgü bir biçimde özetleyebilen öğrencilerdir (Senemoğlu, 2004, 565). Etkili not almayı öğrenen bir öğrenci, derste dikkatini öğrenilecek materyal üzerinde toplama, sunulan materyali yeniden örgütleme ve böylece içsel bağlar kurma; sunulan bilgilerle önceki bilgiler arasında ilişkiler kurma yani dışsal bağlar oluşturma gibi bilişsel

süreçleri kontrol eder (Oğuz, 1999, 45). Öğrenci dersi dinlerken hangi bilgilerin önemli olduğuna karar verir; hangi bilgileri not alıp hangilerini almayacağını belirler.

Not alma sürecindeki öğrencilerin yaşadığı problemlerden en önemlisi sunulan materyaldeki önemli bilgiyi ayırt etmektir. Bu nedenle, öğrencilerin etkili not almaları için, önemli bilgiyi önemsiz bilgidan ayırt etmeleri gerekmektedir. Fakat öğrenciler, önemli bilgiyi ayırt etmede zorlanmaktadırlar (Eggen ve Kauchak, 1999, 325). Öğrencilerin derslerde önemli bilgileri ayırt etmelerini sağlayacak bazı ilkeler bulunmaktadır. Öğrencinin dersin amacından haberdar olması hangi bilgilerin önemli olduğunu ve not alınması gerektiğini anlamasını sağlar. Ayrıca öğretmenin “bu önemli bir noktadır”, “unutmayın”, “bunu aklınızda tutun”, gibi özel ipuçları; “daha önce belirttiğim gibi”, “bunu önceki dersten hatırlayacaksınız” gibi cümlelerle yaptığı tekrarlar; tahtaya yazılanlar; bir konunun listelenmesi, numaralandırılması, önem sırasının belirtilmesi; bir konu üzerinde harcanan zaman; öğretmenin vücut dili (hareketleri, mimikleri vb.); ses tonu ve konuşma hızındaki değişiklikler; görsel-ışitsel araçların kullanılması önemli fikir ve kavramlara işaret eden ipuçlarıdır (Oğuz, 1999, 40; Benjamin, 1998, 37). Öğretmen özellikle “birinci olarak; ikinci olarak; üçüncü olarak” şeklinde uyarılarda bulunuyorsa öğrencinin bu vurgulamaları dikkate alması gerekir (Kiewra, 2002). Tarih derslerinde öğrencilerin önemli bilgilerin farkında olmaları ve not almaya değer bilgileri seçmeleri tarihsel anlamalarını (historical understanding) göstermesi açısından son derece önemlidir (Haydn, Arthur and Hunt, 2000, 253).

Amaçlı not alma alışkanlığı kazanmış bir öğrenci; gördüğü, okuduğu ya da dinlediği şeyleri geniş bir çerçevede değerlendirme ve eleştirme yeteneğini de kazanır. Bu yolla öğrenci önüne çıkan en karmaşık düşünceleri bile kolayca anlama ve yorumlama yeterliğini elde eder (Uluğ, 2000, 57).

Derste dinlenen bilgilerin hem anlaşılmasının hem de aynı zamanda uzun süreli hafızaya aktarılmasının çok zor olduğunu, böyle bir çabanın kısa süreli hafızanın kapasitesini fazlasıyla zorlayacağını ve düşünme sürecinde yorgunluğa yol açacağını ifade eden Türkoğlu, Doğanay, Yıldırım (2000: 22), bu durumda not almanın, kısa süreli hafızanın kapasitesinin daha etkili kullanılmasını (sadece dinlenen konunun anlaşılmasını) ve uzun süreli hafızaya aktarılacak üzere bilgilerin kaydedilmesini sağlayan önemli bir çalışma becerisi olduğunu belirtmektedirler. Öğretmenler, kısa süreli belleğin özellikleri konusunda dikkatli olarak, belleğin daha etkin kullanılabilmesi için öğrencilere nasıl not tutulacağını, önemli yerlerin altına çizmeyi ve bilgileri nasıl bir paragraf halinde düzenleyeceklerini öğretmek gibi tedbirler alabilirler (Selçuk, 2004, 186).

Not alırken konunun önemli kısımlarına dikkat edilmeli, söylenen kelimeleri, cümleleri uzun uzun yazmak yerine kısaltarak, şematik olarak yazılmalıdır (Tan, 1996, 33). Tarih derslerinde öğrenciler not alırken kısaltmalar kullanmalıdırlar. Örneğin “19. yüzyıl” yerine genellikle tarihçilerin de yaygın bir şekilde kullandığı gibi “19. yy” ya da “ Milattan Önce”, “M.Ö” şeklinde yazılmalıdır. Öğrenci özellikle tarihsel isimleri, kavramları ilk başta tam olarak yazıp parantez içerisinde kısaltmasını belirterek –Victoria (Vic), Osmanlı Devleti (Osm Dev) gibi- daha sonra da bu kısaltma sistemini istikrarlı bir şekilde kullanmalıdır (Black ve MacRaild, 1997, 162). Kısaltmalardan sonra noktalama işaretlerini koymaya gerek yoktur. Güvenilir ve mantıksal bir kısaltma sistemi geliştiren öğrenci dersin anahtar noktalarını hızlıca

yazdığı için daha etkili bir dinlemeye zaman ayırabilir. Bu da etkili bir şekilde dersi öğrenmenin kapısını açar. Bu kısaltma sistemi sınavlarda ve metin yazarken kullanılmaz, ama öğrenci bunlara hazırlanırken büyük faydasını görür (Black and MacRaild, 1997, 162). Derste yapılan kısaltmalar kâğıdın sol tarafına yazılarak belirtilebilir. Tarih dersinde şu şekilde kısaltmalar ve semboller kullanılabilir:

<u>Kısaltmalar</u>		<u>Semboller</u>	
İmp	İmparatorluk	*	Önemli Bilgi
Frig	Frigyalılar	***	Çok Önemli Bilgi
Anad	Anadolu	?	Sor
Mez	Mezopotamya	!	Dikkatli İncele
Uyg	Uygurluk	=	Eşittir
Med	Medeniyet	-	olumsuz

Tarih öğretimindeki sorunlardan birisi de öğretmenlerin derslerde not yazdırmasıdır. Öğrencilere derslerde not yazdırma, orta ve yüksek öğretimde ender rastlanan bir durum değildir. Oysaki derslerin not yazdırma ve salt bilgi aktarımıyla işlenmesi; zamanı öldüren, ezberi özendiren ve beyinleri körelten bir uygulama olarak görülebilir. Bu düşünen, eleştiren, sorgulayan, tartışan çağdaş insanların yetiştirilebileceği nitelikli bir eğitim olamaz (Işıksoluğu, 1996, 6-7).

Tarih dersinde öğrenciler başarılı not almak için belli başlı noktaları seçme, mantıksal sıralamaya yerleştirme, kendi kelimeleri ile nasıl kaydedeceklerine karar verme ve gelecekte kullanmak için kaynakça verme gibi becerilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyarlar. Öğretmenler tarafından yazdırılan notlar öğrencilerin bu becerilerle donanmasını engeller (Bourdillon, 1996, 194). 1930'lu ve 40'lı yıllarda özellikle yükseköğretimde ders kitabı yokluğu krizi yaşandığı için, o yıllarda tarih bölümündeki hocaların öğrencilerine notlar tutturdukları bilinmektedir. Tarih dersine ilişkin not tutturma geleneği geçmişte bir ihtiyaç olmasına karşın günümüze kadar tarih öğretmenleri tarafından devam ettirilmiştir (Ata, 2000: 87). Öğretmen, öğrencilerin etkili not alma sistemi geliştirerek kullanılabilmesini sağlamak için yol gösterici olmalı, hem not alma öğretimi hem de uygulamalar yaptırarak öğrencilerin etkili not almalarını sağlamalıdır (Oğuz, 1999: 42).

Not Alma Teknikleri

Her öğrencinin kendine özgü bir not alma tekniği geliştirmesi doğaldır. Bu teknik ihtiyacı karşıladığı ve öğrencinin öğrenmesine katkıda bulunduğu sürece kullanılabilir (Türkoğlu, Doğanay, Yıldırım, 2000: 99). Çeşitli not alma teknikleri bulunmaktadır. Başlıca not alma teknikleri şunlardır:

1. Aynen Kaydetme Tekniği
2. Paragraf Tekniği
3. Cornell Not Alma Tekniği
4. Anahat (Anafikir) Tekniği
5. Grafiksel Not Alma Tekniği (Haritalama, Matris).

Bu çalışmada tarih derslerinde “anahat tekniği” ve grafiksel not alma tekniklerinden birisi olan “matris tekniği” ile not alma incelendiği için aşağıda bu iki teknikle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Anahat Tekniği ile Not Alma

Notların ana fikirler halinde örgütlenmesine dayanan bir tekniktir. Bu teknikte notların cümleler halinde olması gerekmez. Not alırken düzgün cümleler kurma, ayrıntıları not etme gibi biçimsel kaygılar yerine önemli noktaları kısa ve öz biçimde kaydetmek önemlidir. Böylece alınan notlar, öğrenciye konuyu hatırlatıcı ipucu görevi görürler. Bu teknikte not alırken ardışıklık ve sıra önemlidir. Bu açıdan tarih derslerinde kronolojik olarak olayların anlaşılmasında öğrencilere yardımcı olur.

Anahat çıkarma öğrencilerin konudaki temel fikir ve yan fikirler arasındaki ilişkileri görmesine yardım eder. Bu tekniğin en önemli avantajı, not almada harcanan zamanı en az düzeye indirmesi ve dinlemede kopukluklara yol açmamasıdır. Bu notlar öğrenci için sadece ipuçlarıdır ve bu notlardan yola çıkarak öğrenci kendi ifadeleriyle konuyu yeniden yazabilir ya da anlatabilir. Bu teknik, ders dinlerken kullanılması uygun olan etkili bir öğrenme tekniğidir (Türkoğlu vd., 2000, 100). Anahat çıkarma işlemi liste yoluyla yapıldığı gibi grafik ve şemalardan da yararlanılarak yapılabilir. Matris tekniği ile birlikte kullanılabilir. Bu tekniğe “içerden yazma tekniği” de denilmektedir. Başında sayı ve harfler kullanılarak ana fikirlerin ve ana fikirlerle bağlı önemli ayrıntıların birbirine bağlanarak örgütlenmesi durumunda ise “sayı-harf tekniği” adını almaktadır (Oğuz, 1999, 33).

Diğer öğrenme stratejilerinde olduğu gibi anahat oluşturmada da öğrenciler başlangıçta iyi birer anahat oluşturucu değildirler. Öğretmenlerin çocuklara, model olmaları; metnin anahatlarını oluştururken, diğer stratejilerde olduğu gibi sesli düşünerek anahat oluşturmaya öğrencilere öğretmeleri gerekmektedir. Bu konuda yeterli alıştırma olanağı verildiği takdirde öğrencilerin, etkili bir biçimde metnin anahatlarını oluşturduğu gözlenmektedir (Senemoğlu, 2004, 569). Kiewra vd. (1995) tarafından yapılan bir araştırmada test sisteminde anahat çıkarma not alma tekniğini kullanan öğrencilerin diğer not alma biçimlerini kullanan öğrencilerden daha yüksek düzeyde performans gösterdikleri belirlenmiştir.

Matris Tekniği ile Not Alma

Matris tekniği, grafiksel not alma tekniklerinden birisidir. Grafiksel gösterimler öğrenen kişinin daha iyi kavramasına ve sözel ifadelerden daha karmaşık olan düşünceleri sentezlemesine yardımcı olduğu için önemlidir. İyi bir grafiksel gösterim bir bütünün önemli bölümlerini ve bu bölümler arasındaki ilişkiyi anlatabilir ve böylece kelimelerin ifade edebileceğinden daha çok algılamayı sağlar. Grafiksel gösterimler en genel anlamıyla sözel bilgilerin resimlendirilmesidir (Görgen, 1997, 28). Grafiksel not alma tekniği, bilgiler mantıksal bir yapıda olduğunda ve bilgiler arası ilişkiler gösterilmek istenildiğinde kullanılan bir not alma tekniğidir. Bu teknik, çok miktardaki bilgiyi en kısa ve bütüncül bir biçimde görsel olarak yansıtmaya olanağı verir ve öğrenciye çok miktarda bilgiyi daha kısa sürede kaydetme ve özümseme kolaylığı sağlar (Oğuz, 1999, 141-150; Türkoğlu vd., 2000, 105). Ancak her tür konu ve bilgi için uygun olmayabilir.

Grafiksel not alma tekniklerinden biri olan matris not alma tekniği, bilginin yeniden örgütlenmesini, önemli bilgilerin kolaylıkla görülmesini, bilgilerin ilişkilendirilmesini ve karşılaştırılmasını sağlar. Dolayısıyla öğrencilerin önemli bilgiyi tanımlarına, karşılaştırmalar yapmalarına, sebep-sonuç ilişkisini görmelerine yardım eder. Matris not alma tekniği, bilginin yapılandırılmasında, örgütlenmesinde ve bilgiyi anlamlandırmada önemli bir yere sahiptir. Ayrıca matris çerçevesinde alınan notların öğrencilerin içsel bağlar kurmalarını sağlayabileceği belirtilmektedir (Kiewra vd., 1991, 241). Eggen ve Kauchak (1999, 326), öğretmenlerin, öğrencilerin not alma becerilerini geliştirmek ve hangi bilginin önemli olduğunu anlamalarına yardım edebilmek için matristen faydalanabileceklerini belirtmişlerdir.

Bir matrisin genel olarak üç önemli avantajı vardır. Bunlar: sınırlama- yerini tayin etme-, en alt düzeyde sınıflama ve algısal zenginliktir. Algısal zenginleştirme bakımından matris şeklindeki örgütleyiciler, diğer örgütleyicilere kıyasla yapısal olan bir bilgiyi daha hızlı bir şekilde sunmaktadır (Sünbül, 1998, 35). Sotiriou'ya (1989) göre, bu teknik hatırlamayı artırır ve bir derste anlatılanların tümünün özetlenmesinde kullanılabilir (Akt: Oğuz, 1999, 34). Matris not alma tekniği ile öğrenciler önemli bilgiler arasındaki ilişkiyi görebilecekler ve organize not alabileceklerdir. Kiewra vd., (1997) göre, bilgiyi işlemede sağladığı kolaylık bakımından en etkili örgütleyiciler matris ve doğrusal organize edicilerdir. Bu örgütleyicilerle bilgiler, çok kolay ve hızlı bir şekilde düzenlenebilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalarda matris not alma tekniğinin kavramların öğrenilmesinde daha etkili olduğu tespit edilmiştir. (Risch ve Kiewra, 1990; Kiewra vd, 1999; Kiewra, 2002; Titsworth ve Kiewra, 2004). Şemalar şeklinde yapılanmış notlar kesinlikle daha etkilidir. Çünkü beynimiz satır halindeki zincirlemelerle değil anahtar kavramlarla ve ara bağlantılarla işler (Simonet, 2002, 102).

Tarih öğretiminde anahat ve matris teknikleri ile not alan öğrenciler, ilgili bilgiyi ilgisiz bilgiden ayırt ederek kaydedecekler, konuların ana fikrini öğrenecekler, dinledikleri bilgileri kronolojik bir biçimde sınıflayabilecekler, dolayısıyla olayların sebep-sonuç ilişkilerini görebilecekler, daha önce öğrendikleri bilgilerle ilişkilendirebilecekler ve karşılaştırmalar yapabileceklerdir. Sınıflama becerisi sistematik düşünebilmenin ilk aşaması olduğu kadar karmaşık kavramların olayların ve fikirlerin düzenli bir biçimde ele alınabilmesinin de ilk basamağıdır. Karşılaştırma yapmak, nesnelere, olgulara, kişilere, eserlere, kuruma, kişi ya da süreçler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek anlamına gelmektedir. Karşılaştırma yapma, öğrencilerin beklenmedik sonuçlar çıkarmalarına, genellemeler ve ilkeler türetmelerine yardımcı olan bir yaratıcı düşünme etkinliğidir (Safran ve Köksal, 2003, 55).

Öğrenci ders öncesinde not alacağı konunun anahatlarını çıkarıp, bu anahatların içerisine önemli fikirleri yerleştirebileceği gibi, öğretmen tarafından verilen anahatların içine öğrenci önemli fikirleri yerleştirebilir. Ayrıca not almayı ve daha sonra çalışmayı kolaylaştırmak için tablo ve matris çizilip daha sonra not almaya değer bilgi, bu tablo ya da matrisin içine yerleştirilebilir (Senemoğlu, 2004, 565). Anahat ve matris not alma teknikleri, dersin anahtar fikirlerini göstermesi bakımından son derece faydalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Tarih dersini daha anlaşılır kılmak ve bu derste öğrenci başarısını yükseltmek amacıyla öğrencilerin öğrenme stratejilerini ve not alma stratejisini etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak gerekmektedir. Anahat ve not alma matrisi kullanarak not alan öğrenciler, ilgili bilgiyi ilgisiz bilgiden ayırt ederek kaydedecekler, konuların ana fikrini öğrenecekler, dinledikleri bilgileri kronolojik bir biçimde sınıflayabilecekler, dolayısıyla olayların sebep-sonuç ilişkilerini görebilecekler, daha önce öğrendikleri bilgilerle ilişkilendirebilecekler ve karşılaştırmalar yapabileceklerdir. Öğrencilerin derste not almaları derse katıldıklarını gösteren bir işarettir. Tarih dersinde not alan öğrenciler öğrenme etkinliğine aktif olarak katılacaklardır. Özellikle öğrenciler sınavlara hazırlanırken notlarından önemli ölçüde faydalanacaklardır. Dolayısıyla da tarih derslerinde konuları hatırlama düzeyleri arttığı için çoktan seçmeli, kısa cevaplı, doğru-yanlış türü sınavlarda ve yazılı yoklamalarda öğrenci başarısı artacaktır.

Tarih derslerinde kalıcı öğrenmenin gerçekleşebilmesi, yüksek düzeyde tarihsel bilginin hatırlanması için öğrencilerin etkin bir biçimde not alma tekniğini kullanmaları sağlanmalıdır. Genellikle öğrenciler nasıl not alınacağını bilmediklerinden, tarih derslerinde öğretmenin anlattıklarından, yapılan etkinliklerden, Power Point sunumlarından, filmlerden nasıl etkili not alacakları konusunda bilgilendirilmelidirler. Tarih öğretmenleri zaman zaman öğrencilere not alma tekniklerini içeren ders notları vermeli ya da tahtada örnek not alma davranışları sergilemelidir. Ayrıca tarih öğretmeni test biçimini önceden belirleyerek öğrencilerin buna uygun şekilde notlarını gözden geçirmelerini ve sınavlara hazırlanmalarını sağlayabilirler. Tarih öğretmenleri ve öğrenciler için tarih dersinde kullanılacak not alma teknikleri öğretime yönelik kılavuz kaynak kitapçıkları hazırlanabilir. Üniversitelerde okuyan tarih öğretmeni adaylarına, eğitimleri sırasında not alma (anahat ve matris teknikleri) konusunda gerekli bilgi verilmelidir. Ayrıca görev yapan tarih öğretmenler hizmet içi eğitimi ile not alma becerisi öğretimi hakkında bilgilendirilmelidirler.

◆ Mustafa Safran/Ayten Kiriş

EK:

Örnek 1: TARİH DERSİNDE ANAHAT TEKNİĞİ İLE NOT ALMA

Ders: Tar 2...../..../ 200..

Konu: Avrıp Tar

Avrıp= Avrupa

Tic= Ticaret
Psl= Pusula
Akd=Akdeniz
Krd= Karadeniz
Bah= Baharat
- olumsuz + olumlu*

COĞ KEŞİF

15. yy... = Avrıp taraf devam ett

A- Sebep

- 1- Psl kull ve coğraf bilg geliş.
- 2- İpek ve Bah yolu müsl elin olm+.
- 3- Türk. Akd. ve Krd. sahip olm+
- 4- Avrıp ülk fakir / Doğu ülk zengin
- 5- Avrıp düny ögr ve Hrist yaym. ist.

B- Keşifler

1- Amerika Keşfi = Kristof Kolomb = 1492 (İspanya kral yrd gitti)

= Ameriko Vespuçi = 1507 (İtaly denizci)
= Fernando Korteş = 1519 (İspanyol)

2- Hindis Yolu'nun Keşfi = Portekiz. Hindis yol. bulmak ist.
Çün. Hind ve Çin mall. çok değer.

1487 de Bartelmi Diaz = Güney Afrika
1498 de Vasko dö Gama= Ümit Burnu ile Hindis. git

3- Düny Dolaş

Portekiz Macellan=1519= Filipinlere ulaş
burada yerli taraf öldür.

= Del Kano 1552 de seyahati tamam.

C- Sonuç

- 1- İnsnlk düny tanıdı. (Yeni yoll., yeni ülk., yeni kıtalar bulun.)
- 2- Tic yoll değış (İpek ve Bah)
- 3- Avrıpda bulun- bitki, hayvan ve çeşit. ürün. önce Avrıp'ya sonr düny yayıl.
(tütün. domat, patat)
- 4- Osm Dev. – etk.

* Ekte yer verilen metinlerde kullanılan kısaltmalar araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Örnek 2: TARİH DERSİNDE MATRİS TEKNİĞİ İLE NOT ALMA

Ders: Tar 2. / / 200..

Konu: 17. yy İsyân

Osm Dev= Osmanlı Devleti
İsyn = İsyân - olumsuz + olumlu

Özell. İsyân	Sebepler	Nitelikleri	Sonuç
Merk İst İsyn.	1-Yeniçeri ve Sipahi maaş - 2-Kapıkulu ask Cülus Bahşişi isten 3-Saray kadın+padişah yakın+vezir. taraf Yeniçeri. kıskirt	Yeniçeri+ Kapıkulu süv. çıkar III. Murat dön. = kapıkulu ask-maaş - II. Osman = yeniçeri ocağı kaldırı istemesi = II. Osm. öldürül- IV. Murat dön=yeniçeri-cülus bahşişi ist IV. Mehmet=yeniçeri maaş= "Çınar Vakası" padişah taht indirildi	Asayiş ve güven - Dev otorite - Yeniçeriler merkezde güç+
Taşra İsyn. Celali İsyn.	*** ekonominin - Vergi+ İltizam Sist yaygınlaştırıl İltizam: miri toprak alınan vergi toplama işinin bazı kişilere veril Mültezim: bu işi yapan kişi Yerel yönetici keyfi durum	halk ve asker taraf çıkarıl Yavuz dön =Bozoklu Celal=Tokat (İsynlr genel adı oldu) Diğer Celali İsyn: Deli Hasan, Karayazıcı, Kalenderoğlu, Canbolatöğlu, Tavil Ahmet Osm Dev İran ve Avusturya ile savaş =İsynlr büyütü.	Osm sert tedbirler ile bastırdı Anadolu yaklıp yıkıldı Huzur - Vergiler toplana - Ekonomi ve otorite -
Eyalet İsyn.	Dev otoritesi zayıf- Yerel yönetici tutum -	Sivas valisi Vardar Ali P Erzurum valisi Abaza Mehmet P Lübnan Fahreddin Halep Canbolatöğlu Ali Paşa Ayrıca Bağdat, Yemen, Eflak, Boğdan, Erdel, Trablusgarp, Kırm	Zorlukla bastırılmış Osm İsyancılara taviz vermiş

Kaynakça

- ABBOTT, Marry. (1996). "Note Making". **History Skills** (Edit. Marry ABBOTT), London: Routledge. 36-41.
- AÇIKGÖZ, Kamile Ün. (2003). **Etkili Öğrenme ve Öğretme**. Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir.
- ATA, Bahri. (1998). **Tarih Öğretimine Bilimsel Problem Çözme Yönteminin Uygulanmasına Yönelik Bir Model**. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ATA, Bahri. (2003). "Atatürk, Tarih Öğretimi ve Müzeler", **Türk Yurdu**, S.160, ss. 85-90.
- BARNETT, Jerrold E., Di VESTA, Francis J. and ROGOZINSKI, James T. (1981) "What is Learned in Note Taking?", **Journal of Educational Psychology**, 73 (2), ss. 181-192.
- BENJAMIN, Jules R. (1998). **A Student's Guide to History**. (Seventh edition), Bedford Books, Boston.
- BENTON, Stephan L., KIEWRA, K., WHITFIELD, J.M. and DENNISON, R. (1993). "Encoding and External-Storage Effects on Writing Processes", **Journal of Educational Psychology**, 85 (2), ss. 267-280.
- BLACK, Jeremy ve Donald MACRAILD. (1997). **Studying History**. Macmillan.
- BOOTH, Alan. (2003). **Teaching History At University, Enhancing Learning and Understanding**. Routledge, London and New York
- BOURDILLON, Hilary. (1996). "ILEA History and Social Sciences Inspectorate, Language and History". **Teaching History**. Hilary BOURDILLON (Editor). (ss. 187- 195), Routledge, London.
- CARTER, J.F. and VAN MATRE, N.H. (1975). "Note Taking Versus Note Having". **Journal of Educational Psychology**, 67 (6), ss. 900-904.
- EGGEN, Paul ve Don KAUCHAK. (1999). **Educational Psychology: Windows an Classrooms**, Merrill Published, New Jersey.
- ERDEN, Münire. (1991). "Öğrenme Sürecinde Not Tutmanın Rolü". **Yaşadıkça Eğitim**, (15), ss. 15-17.
- ERDEN, Münire ve Yasemin, AKMAN. (2004). **Gelişim ve Öğrenme**. (13. Baskı), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- GÖRGEN, İzzet. (1997). **Özetleme ve Bilgi Haritası Oluşturma Öğretiminin Bilgilendirici Bir Metni Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi**., Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- GÖRGEN, İzzet. (1998). "Bilgiyi İşleme Kuramına Göre Öğrenme ve Bellek", **Milli Eğitim**, S. 141, ss. 54-57.
- HAYDN, Terry, ARTHUR, James and HUNT, Martin. (2000). **Learning to History in the Secondary School**. Routledge, London and New York.
- İŞIKSOLUĞU, Müberra K. (1996). "Eğitimde Bir Sorun: Derslerde Not Yazdırma", **Çağdaş Eğitim**, (21), ss. 6-7.
- KATAYAMA, Andrew D. (2000). "Getting Students "Partially" Involved in Note-Taking Using Graphic Organizers", **The Journal of Experimental Education**, 68 (2), ss. 119-133.
- KIEWRA, Kenneth A. (1985a). "Investigating Notetaking and Review: A Depth of Processing Alternative", **Educational Psychologist**, Vol. 20, Issue,1, ss. 23-32.
- KIEWRA, Kenneth A. (1985b). "Students" Note-Taking Behaviors and The Efficacy of Providing the Instructor's Notes for Review", **Contemporary Educational Psychology**, 10 (4), ss. 378-386.

- KIEWRA, Kenneth A. (1987). "Notetaking and Review: The Research and Its Implications", **Instructional Science**, Volume, 16; No, 3, ss. 233-249.
- KIEWRA, Kenneth A. (2002). "How Classroom Teachers Can Help Students Learn and Teach Them How to Learn", **Theory Into Practice**. Vol. 41, No 2, pp. 71-81.
- KIEWRA, Kenneth A., BENTON, Stephen, KIM, Sung II, RISCH, Nancy and CHRISTENSEN, Manbeth. (1995). "Effects on Note-Taking Format and Study Technique on Recall and Relational Performance", **Contemporary Educational Psychology**, Vol. 20, Issue, 2, pp. 172-187.
- KIEWRA, Kenneth A., DuBOIS, Nelson, CHRISTIAN, David F., MCSHANE, Anne, MEYER-HOFFER, Michelle and ROSKELLEY, David. (1991). "Note-Taking Functions and Techniques", **Journal of Educational Psychology**, 83 (2), ss. 240-245.
- KIEWRA, Kenneth A., KAUFFMAN, D.F.; ROBINSON, D.; DuBOIS, N. and STALEY, R.K. (1999). "Supplementing Floundering Text with Adjunct Displays". **Journal of Instructional Science**, 27, ss. 373-401.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri. (1998). Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi. Konya.
- PEPER, J. Richard and MAYER, Richard E. (1978). "Note Taking as a Genertive Activity". **Journal of Educational Psychology**, 70 (4), 514-522.
- OĞUZ, Aytunga. (1999). **Derste Not Almanın Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ÖZBARAN, Salih. (1998). "Neden ve Nasıl Tarih". Salih ÖZBARAN (Haz.), **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, ss. 25-33.
- PAYKOÇ, Fersun. (1991). **Tarih Öğretimi**. A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- RISCH, Nancy L. and KIEWRA, Kenneth. (1990). "Content and Form Variations in Note Taking: Effect Among Junior High Students". **The Journal of Educational Research**, Vol.83, No.6, ss. 355-357.
- ROBINSON, Daniel H. and KIEWRA, Kenneth. (1995). "Visual Argument: Graphic Organizers Are Superior to Outlines in Improving Learning from Text", **Journal of Educational Psychology**, Vol. 87, No.3, ss. 455-467.
- SAFRAN, Mustafa. (1997). "**Tarih Öğretimi ve Çağdaş Müfredat Teorileri**", XII. **Türk Tarih Kongresi**. Ankara.
- SAFRAN, Mustafa. (2002). "Orta Öğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı Ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma", **Türk Yurdu**, (22), ss. 73-79.
- SAFRAN, Mustafa. (2006). **Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler**. Gazi Kitabevi, Ankara.
- SAFRAN, Mustafa ve KÖKSAL, H. (2003). "**Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Sosyal Bilgilerin Mantığı**". Cemalettin ŞAHİN (Ed.), **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler**. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- SELÇUK, Ziya. (2004). **Gelişim ve Öğrenme**. Nobel Yayınları, Ankara.
- SENEMOĞLU, Nuray. (2004). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya** (10. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.
- SIMONET, Renée & Jean. (2002). **Not Alma Teknikleri**, (Çev. Pınar Kurt). Arion Yayınevi, İstanbul.
- STRADLING, Robert. (2003). **20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli**. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

◆ **Mustafa Safran/Ayten Kirif**

- SUTHERLAND, Peter, BADGER, Richard and WHITE, Goodith. (2002). "How New Students Take Notes at Lectures". **Journal of Further and Higher Education**, Vol. 26, No.4, ss. 377- 388.
- SÜNBL, Murat. (1998). **Öğrenme Stratejilerinin Öğrenci Erişii ve Tutumlarına Etkisi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- TAN, Hasan. (1996). **Verimli Ders Çalışma ve Hayata Hazırlanma**. Alkım Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İlhan. (1998). "Küreselleşen Dünyada Tarih Öğretiminin Amaçları Ne Olabilir?" (Haz.) Salih ÖZBARAN, **Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları**. Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, ss. 35-43.
- TEKİN, Mehmet. (1973). **Öğrenci Dünyası**. Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- TITSWORTH, B. Scott and KIEWRA, Kenneth. (2004). "Spoken Organizational Lecture Cues and Student Notetaking as Facilitators of Student Learning". **Contemporary Educational Psychology**, Vol. 29, Issue 4, ss. 447-461.
- TÜRKOĞLU, Adil; DOĞANAY, A. ve YILDIRIM, A. (2000). **Okulda Başarı İçin Ders Çalışma ve Öğrenme Yöntemleri**. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ULUĞ, Feyzi. (2000). **Okulda Başarı**. 7. Basım. Remzi Kitabevi, İstanbul.

THE IMPORTANCE OF USING OUTLINING AND MATRIX NOTE TAKING IN TEACHING HISTORY

Mustafa SAFRAN*

Ayten KİRİŞ**

Abstract

Note-taking is a learning strategy, which is frequently used by students at all stages of higher education as well as at their all classes. Taking effective notes and reviewing those increase students' learning and recall levels. In this study, we focused on one of the learning strategies in teaching history, taking notes with an emphasis on effects of to the note taking outlining and matrix technique on learning and recalling historical information.

Key Words: Teaching history, note taking, outline, matrix technique

* Prof. Dr.; Gazi University Gazi Faculty of Education, Department of Secondary Education Social Studies Teaching.

** Research Assist.; Gazi University Gazi Faculty of Education, Department of Secondary Education Social Studies Teaching.